



Петко Славейков – „Изворът на Белоногата“ (Анализ)

© 24.03.2019, 20:24 ч.



Реклами с Google

Не показ. тази рекл.

Защо тази реклама? ▶

ПЕТКО СЛАВЕЙКОВ „ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА“ (Анализ)

ПРОИЗВЕДЕНИЕТО

Поемата „Изворът на Белоногата“ е публикувана за пръв път не в книга, а в периодичния печат. През 1873 г. творбата е отпечатана на страниците на списание „Читалище“, чийто редактор по това време е самият Славейков.

СЮЖЕТЪТ

Красивата кротка Гергана и личният ерген Никола сякаш са създадени един за друг. Любовта им е взаимно споделена. Една вечер на връщане от седянка, докато изпраща девойката, Никола пожелава китката ѝ. Гергана му отвърща, че знак за обич не се дава в нощните часове, защото тогава властват силите на злото; тя ще му даде китка на утрото, когато иде на извора за вода. Черна веда обаче подслушва разговора между влюбените и решава да ги погуби.

Рано на идния ден Гергана отива на извора, но край него вместо Никола вижда везир, разпънал палатки с войската си през нощта. Впечатлен от хубостта ѝ, той започва да я придумва да тръгне заедно с него към Стамбул, да стане ханъма. Девойката отказва. Тя отхвърля не само изкусителните предложения за несметни богатства и охолен живот, но и заплахите, че господарска воля не се пренебрегва. Спокойно, но непреклонно младото момиче отстоява преимуществата на родния си край пред столицата, уютата на бащиния дом и пъстрата градинка пред златните сараи. Признава, че дори и насила да бъде отведена, сърцето ѝ ще остане свързано завинаги с обичните родители и любимия Никола. Смаян от нейната неизкушимост и решителност, везирът зачита волята ѝ и в знак на уважение заръчва изворът да стане чешма.

Дюлгери подхващат градеж, но из селото се понася слух, че са вградили Герганината сянка. Девойката залянява и умира. След погребението Никола отива да прелее гроба, но не се връща и никой повече не го вижда. Само нощем някъде от дълбоко се чува мелодията от цафарата му, когато духът на Гергана се вестява край чешмата.

ЖАНРЪТ

„Изворът на Белоногата“ е едно от най-ярките произведения на българската възрожденска литература, което е станало емблематично за името на автора си. Това е **лиро-епическа творба**, по жанр – **поема**. Когато я създава, поетът вече има известен опит в жанра, а преди него поеми са писали Найден Геров, Никола Козлев, Добри Чинтулов. И все пак поемата на Славейков се различава от предшестващите образци. Ако в тях се разработва темата за героичната готовност на българина да защитава земята си, то в „Изворът на Белоногата“ върху битов сюжет се разкрива патриотизмът на обикновена българска девойка.



Подобно на голяма част от авторските произведения на Българското възраждане и това носи следи от силното **влияние на народното творчество**. Сюжетният ход има фолклорна първооснова: преданието за чешма, издигната на място, където според устната народна традиция е станала срещата между девойка и везир. (За повече достоверност мястото е регионално определено: „между Ибипча и Харманли“).

Това, че Славейковата поема е мощно облъчена от фолклора, може да се проследи и чрез включването на няколко типични за народната балада мотиви: за обречеността, която е следствие от нарушена забрана, за вграждането, за *„неразделните влюбени“* след смъртта. Влиянието личи и на стилно-езиково ниво. В текста срещаме присъщи на народната песен постоянни епитети, клиширани сравнения, етимологични фигури, галювни и умалителни думи, характерни за българската фолклорнопоетическа традиция.

В същото време в лиро-епическото произведение е много силно изразено авторското начало. То се прокарва чрез идеята за нравствената неподкупност и родолюбие. Не е трудно посланието на творбата да се свърже и с друга, актуална за периода идея, която винаги е била водеща в творчеството на Славейков: с тревожния размисъл за необходимите жертви на обществения градеж. Така поемата е асимилирала и преосмислила фолклорните мотиви, за да ги подчини на по-мощни литературни задачи.

ГЕРОИТЕ

Гергана олицетворява Славейковия идеал за българка, но и общочовешкия идеал за достойно поведение.

Образът на главната героиня е формиран под въздействието на два стереотипни модела: фолклорния и литературния. В духа на народната песенна традиция девойката е идеализирана чрез хармония между физически и морални качества. От друга страна – в съзвучие със своите авторски художествени предпочитания Славейков дава превес на нейните нравствени достойнства. За хубостта на момичето се загатва чрез клишираното сравнение *„кат бисер между мъниста“* и чрез въздействието ѝ, когато я вижда везирът. Духовното ѝ обаяние обаче е разкрито многоаспектно и далеч по-изчерпателно.

В моралния облик на селската девойка са водещи няколко акцента. На първо място тя е неразривно свързана с бащиния си край. Като типичен фолклорен човек за нея родното пространство е събрало целия свят и никакъв царски сарай не може да бъде негова алтернатива. Думите *„Стамбул е, аго, за мене тука, дете съм родена“* изразяват вътрешната ѝ убеденост, че нищо извън пределите на родното няма стойност. Пъстроцветната градинка, която надълго Гергана описва пред везира, не е нищо друго освен синекдотично умален модел на родния край въобще – единствен, красив, неповторим на земята.

В съзвучие с българския нравствен идеал девойката намира щастие в труда, а не в безделието. На изкушението да *„седи и да гледа“* тя отвърща искрено: *„мен не тежи шетнята“*. В спора Гергана черпи сили от опорните точки в битието на обикновения селски човек: във възможността да общува с обичните си хора, в честния труд, в способността да изпитва наслада от контакта с природата, в свободата си. Уютът на простото, но познато е напълно незаменим с материалния разкош на далечното и неизвестното. Ружите, здравецът, игликата са Герганините злато, коприна, жълтици. В образа ѝ водеща черта е достойнството на човека, който с честен труд е заслужил да бъде щастлив от съдбата си, а не е задължен на чуждо благодеяние.

Най-възхителна черта от характера ѝ е нейната вяност. В любовта на Гергана няма никаква корист: обикнала веднъж Никола, тя не може да не му е и предана. Има някакво спокойно величие в поведението на жената, която съдържано, но непоколебимо заявява своята решимост да отстоява избора си дори с цената на живота: *„На живот ми си господар, но на волята не ми си...“*. Това спокойствие извира от вътрешната убеденост на Гергана, че всичко, което сърцето ѝ иска, вече е нейно и няма как това притежание да ѝ бъде отнето дори и след смъртта: *„без воля стопан ставаш ти на мъртво сърце студено“*.

Везирът е образ антитеза на Гергана. В художественото му изграждане можем да проследим няколко линии на противопоставяне между двамата – верско-етническо, социално и преди всичко нравствено.

Без да е пренебрегната, опозицията на верско-етническа основа в случая не е водеща. За нея загатват четирикратното повторение на обръщението *„българко“* и подмененото лично име на героя с обществен статус – той е везир, тоест висш имперски сановник. По-отчетлива е антитезата на социално ниво между двата персонажа: единият разполага с несметни богатства, които обясняват самочувствието му на способен да купи всичко желано; другият изповядва разбирането: *„стига ми това, що имам“*.

Най-ярък обаче е контрастът по оста на манталитета и нравствените ценности. У везира е силно изразено доволството на силния, който черпи сили от преимуществото на материалното и властовото си положение: *„мойта е воля над тебе; господар аз съм...“*. Оттук идва и първоначалната му нагласа да подцени девойката (*„Младо, безумно момиче! Ти още нищо не знаеш...“*, *„своя воля ти нямаш...“*), която обаче ще претърпи промяна в хода на действието. В ценностната скала на Герганиния опонент любовта има материален еквивалент и тя е заменима като стока, пренебрежима е като довод, нищожна е *„пред властта“*. За него *„да си намериш късметът“*, е да живееш в охолство, макар и в атмосфера на духовна самота и пустота. (Затова диалогът между двамата е толкова дълъг, толкова обстоятелствено подплатен с различни аргументи: везирът и Гергана трудно могат да се разберат, те просто изповядват различни ценностни предпочитания.)

За чест на автора обаче художественият образ на везира не е схематизиран, не е елементаризирано представен като

еднопланов отрицателен персонаж. В края на срещата той е истински впечатлен („смая се...“) и способен да признае силата на отсрещния характер („вярност в любов и почете“). В промененото му отношение има, наистина, елемент на косвена оценка за твърдостта на Гергана, но има и загатване за способност да приемеш достойно поражението си от по-силния в двубоя.

Никола е напълно безсловесен персонаж в поемата. Бегло шрихиран в началото в стила на народната песен като личен момък сред селските ергени, пак в същата схема (по-точно на фолклорната балада) той е показан като първопричина за драматичната участ на любимата си. Никола извършва обредна грешка с искането на китката в кобен час, а в патриархално-консервативното мислене на фолклорния човек всяко нарушено табу неизбежно води до санкции. Втората поява на героя в сюжетното действие е в самия край на поемата, където образът остава в плана на митичната неяснота и загадъчност – присъства не дори като човешка фигура, а като тайнствена тъжна мелодия, извираща из тъмните земни недра.

Митологичните образи в поемата не са централни, но имат съществено значение за осмисляне на човешката съдба на героите. Тази им роля е отново в съответствие с функцията на фантастичното в народната балада. В нея имажинерните образи не са водещи – водещи са образите на хора, а митичните сили само се появяват в решителни моменти от живота на човека, колкото да предизвикат драматичен обрат в неговата участ.

В Славейковата поема свръхестествените образи (*черна веда, пощянки, змееве, самодиви, змейски духове*) са обобщени образи на народно-митологичните представи за злото, които в мисленето на фолклорния човек олицетворяват възмездието за извършен грях или за направена грешка в установените норми. Те стават ключ за разгадаването на главната героиня – Гергана е възпитана в духа на народните традиции, тя е носител на мирогледните представи на патриархалния човек, изповядва неговите ценности и в този смисъл сама предвещава какво ще я сполети в резултат от грешката на Никола.

КОМПОЗИЦИЯТА

В композицията на поемата отчетливо могат да се обособят четири части:

- черна веда подслушва влюбените
- среща между везира и Гергана
- вграждане и смърт на девойката
- изчезване на Никола и възплащаване на Гергана нощем край чешмата.

В обема им има видима несъразмерност - първата, третата и четвъртата са значително по-кратки от втората част. Само по себе си това несъответствие в размера е значещо: тъкмо в диалога между двамата главни герои се очертават основните качества на характерите им, изясняват се и идейните послания на произведението към читателя.

Забелязва се и друга особеност на композицията. Първата и четвъртата част разработват традиционни фолклорни баладични мотиви. Затова можем да твърдим, че в постройката на своята литературна поема Славейков е заложил на рамкиращата форма: в рамката на баладичното е разгърнат един вълнуващ, драматичен поетически разказ за духовната красота и моралната сила на българката.

Съществена роля в структурата на произведението има и епиграфът, който „предоставя“ на читателя най-важния ключ към текста: че той трябва да бъде четен и осмислен през едно народно предание, тоест през нравствено-ценностните предпочитания в мирогледа на патриархалния колектив, а не на новите модерни времена.

ТЕМИТЕ

В поемата на Славейков е водеща темата за **преимствата на родното пред чуждото**. Тя е разгърната в диалога между двамата централни герои, който има характер на интелектуален двубой. Признат победител от него е девойката, доказателство за което е почитта, която тя предизвиква у чужденеца.

През втората композиционна част настойчиво минава и още една тема: за различията между **града и селото**. Тя трябва да се схваща в по-широк, алегоричен план. Зад буквалното противопоставяне между село Бисерна и град Стамбул всъщност има друга опозиция: на два менталитета, на **два мирогледа**, между които стои непреодолима пропаст. Единият мироглед се опира на духовните ценности, които от векове са регулирали живота на патриархалния човек; другият се основава на ценностните предпочитания на една настъпваща, нова буржоазна епоха, в която материалното е водещо и върху него се гради човешката самоувереност.

В самия край на поемата се включва и мотивът за **неразделните влюбени**, пред чиято искрена обич няма власт дори и смъртта. Непостигнали съвместно щастие приживе, Гергана и Никола все пак се събират по някакъв тайнствен, непонятен за хората начин, когато нейният дух се „вестява“ нощем на чешмата да преде, а изпод земята „се чува“ мелодията от цафарата на любимия й. (Този мотив след години ще премине и в творчеството на Славейков – син: в баладата му „Неразделни“).

ЛИТЕРАТУРА И ИСТОРИЯ



Поетът създава „Изворът на Белоногата“ в драматичен момент не само от личното си битие, но и в развитието на българската национална идея преди Освобождението. В човешки план това е периодът на най-големите финансови затруднения от цариградския етап в живота на Славейков – преследват го кредитори за дългове, турската власт закрива вестниците му, имуществото му е разпродадено. По-тежки са обаче обществените му разочарования: простил се е със социалните си илюзии след разрешаването на черковния въпрос, обезсърчен е от новините за разгрома на Вътрешната революционна организация и най-вече от вестта за обесването на Васил Левски. Мъчителни размисли водят Славейков до философско осмисляне на съдбата на нацията като поредица от неизменни жертви и за нуждата от нравствена непоколебимост в мигове на тежки изпитания.

МОЗАЙКА

► Последните години от живота си Славейков прекарва в София. Семейството обитава малка къщичка с вечно отворени врати. Тя винаги била пълна с хора, дошли да изляят пред поета и общественика неволите си, а той помагал с каквото може. Затова шеговито наричали дома на Славейков „парламента“. Той се намирал на емблематично място за днешната ни столица: на софийския площад, носещ неговото име, съвсем до паметника, направен от Георги Чапкънов. Скулпторът е изобразил седнали на пейка бащата Петко и неговия не по-малко талантилив син – поета Пенчо П. Славейков. До тях има празно място и всеки минавач може да поседне, да постои и ако не на глас, то поне в мислите си да пообщува с двамата даровити българи.

► Преди 80 години при разкопки в източния край на град Харманли в посока към Свиленград археолози от БАН разкрили, че действително е имало стар градеж на чешма. От нея днес е съхранен само един от носещите каменни елементи, но пък с надпис и датировка от 1585 г. Предполага се, че местното фолклорно предание се свързва именно с този обект от края на XVI век, издигнат по волята на турския везир Сиявуш паша заедно с прочутия сводест мост над река Олудере (днес р. Харманлийска), с някогашния кервансарай и хамама в града. Според спомени на възрастни хора чешмата представлявала забележително архитектурно построение, което впечатлявало с дванайсетте си корита, с трите чучура и мраморните колони. От старите постройки почти непокътнат днес е останал единствено мостът, в чийто край е издялан надпис: „Светът е един мост, по който минава пътят на царя и бедняка“.

► Една от най-ярките литературни творби на Европейското просвещение е романът на Даниел Дефо „Робинзон Крузо“. Той е преведен за пръв път на български от Петко Р. Славейков и е публикуван през 1869 г. под заглавие „Робинзон на островът си. Приказка твърде нравоучителна“.

<

Реклами с Google

Не показ. тази рекл.

Защо тази реклама? ▾

ИЗТЕГЛИ [петко](#) [славейков](#) [изворът на белоногата](#) [анализ](#)

Подобни материали

[„Изворът на Белоногата“ и идеите на Петко Славейков за българското и неговата съдба](#)[Петко Славейков и неговата поема „Изворът на Белоногата“](#)[„Изворът на Белоногата“ – Мотивът за вграждането](#)